

Sándor László: Kifütyülték a darabomat

A Zeneakadémia Hallgatói Önkormányzatának Figaro című lapjában 2015 novemberében megjelent cikk – készült 2015 szeptemberében Nagykovácsiban

Tudom, egy zeneszerzőnek nem ezzel szokás dicsekednie. A szóban forgó eset mégis érdemes a leírásra, ugyanis fontos kérdéseket vet föl, némelyikre a választ is felkínálja. Mindenekelőtt kijelenthető, hogy még létezik az őszinte visszajelzés és véleménynyilvánítás intézménye, még az oly sokszor – nem is egészen alaptalanul – bírált budapesti közönség eszköztárában is.

Azért tartottam ezt fontosnak az elején megjegyezni, mert e nélkül a tisztelt olvasó esetleg nem hinné el, hogy a címben említett füttynek részben örültem, örültünk. Mindez a Doktorandusz Önkormányzat által szervezett *Gradus ad parnassum* májusi üvegtermi koncertjén történt. A megértés szempontjából fontos az eset pontos leírása. Íme:

A hangversenyt doktoranduszok adták. A műsoron Liszt: 2. *Elégia*, Debussy: *A lenhajú lány*, Kurtág: *A megvadult lenhajú lány*, Eötvös: *PSY*, Dvořák: *Bagatellek*, valamint e sorok írójának *Lebegés* című műve hangzott el. Olyan műsor ez, melyhez a délutáni üvegtermi koncertek – főleg idősebb – közönsége finoman szólva nem volt szokva. Egyedül Dvořák alkotása talált utat szívükhöz, vagyis a Debussy- és a Liszt-mű sem. *A megvadult lenhajú lány* előadása után Németh András azzal jött le a színpadról, hogy úgy érzi, ez a közönség nem kedvelte a darabot. (Ekkor még hátra volt a program nagy része.) *Lebegés* című – nem éppen rövid, 21 perces – darabom végül kiverte a biztosítékot. A zene a mű hat epizódjában a címnek megfelelően hat különböző karakterben lebeg. Egy csúcspont kivételével mentes az úgynevezett drámai kontrasztoktól, állapotokat idéz, állapotokat közvetít. Történetünk őszinte főszereplője úgy valahol a 12. percnél ugrott fel, közölte, hogy „ez is beleillik a darabba”, nagyot és hosszút füttyentett – olyan igazi focimeccset –, majd hangos ajtóbecsapással elviharzott a teremből. (Szó szerinti kirohanását a hangfelvevő is rögzítette – fontos kordokumentum.) Mondhatnám, a darab megosztotta a közönséget, de azok páran, akik a záró hangok után felállva tapsoltak – gondolom – nem elsősorban a zene iránti lelkesedésből, inkább szolidaritásból, vagy vigasztaló szándékból tették ezt – igaz, nem szorultam vigasztalásra.

A koncert után a színpalak mögött igen jó hangulatban elemezgettük a történeteket, mikor berontott (nem indokolatlan a szóválasztásom) egy hölgy, aki a koncert alatt mindvégig igen szigorú arccal jelezte az első sorban ülve, hogy nem azt kapta, amiért jött. „Ki állította össze ezt a műsort?!” – mondjuk, hogy kérdezte. Zétényi Tamás halált megvető bátorsággal vállalta magára a műsor összeállítójának szerepét. Mire a hölgy: „Hogy jutott eszébe egy egész koncertet Kurtág műveivel kitölteni?!” „Nem csak Kurtág-művek voltak.” – hangzott a válasz. „Miért, akkor ki írta azt a félórás sz...t, amit az a főmufti vezényelt?!” (Horváth Balázs tarthat igényt e megtisztelő titulusra.) „Én.” – álltam elé kezemet nyújtva nem kis meglepetésére. „Engedje meg, hogy bemutatkozzam stb, stb....” Ekkor kissé visszakozott ugyan, de még mindig határozott hangon vázolta nekünk a

műsor-összeállítás kritériumait és a zeneszerzés célját, feladatát. „Miért ír olyat, amit utál a közönség?” Bátortalanul hívtam fel a figyelmét az állva tapsolókra, mire megtudtam tőle, hogy azokat én csak lefizettem. (Ha egy elem nem illik bele a rendszerbe, pláne ha az említett elem a rendszer létjogosultságát kérdőjelezi, legegyszerűbb az elemet likvidálni.) Mondandója befejeztével mindnyájunkat megajándékozott egy-egy málnás cukorkával, majd elment.

Nem akarom elkerülni a látszólagos önellentmondást: azt írtam, örültem annak, hogy képes még a közönség őszinte visszajelzésre, ha kell negatívra is. De leírnék-e egyetlen hangot is másképpen, ha ez rendszeres volna, ha zúgnának a füttyök, röpködnének a paradicsomok? Ha Webernt a legkisebb mértékben is befolyásolta volna a közönség visszajelzése, a weberni életmű kétharmada nem létezne. Kinek is írunk voltaképpen? Való igaz, hogy igyekszünk megkeresni a darabnak, daraboknak megfelelő fórumot, azt a színteret, azt a közönséget, ahol megítélésünk szerint jó, ha a mű elhangzik, vagy ahol szerintünk el kell hangoznia, és néha tévedünk. De az is igaz, hogy valójában egészen más fórum előtt tartozunk elszámolással. Szándékosan nem nevezem meg ezt a fórumot. Ködösítésem oka, hogy ahány alkotó, annyi megnevezés, definíció lehetséges, és e definíciók mindegyikének lehet létjogosultsága. Aki erről a fórumról nem vesz tudomást, veszélyes útra lép. Ha nem óhajtjuk fenntartás nélkül kiszolgálni a közönséget – márpedig nem óhajtjuk, mert az egyet jelentene azzal, hogy a kitért szájukba falatonként rakosgatjuk a fast foodot –, akkor a megalkuvás szót el kell felejtenünk. A visszajelzés fontos, mert csak ebből értesülhetünk arról, hogy szellemi alkotásunk hová kell eljusson és hová nem. (Félreértés ne essék: nem feltétlenül oda, ahol szeretik, vagy oda nem, ahol nem szeretik; Isten útjai ennél sokkal bonyolultabbak). Ugyanakkor nem tántoríthat el az útról egy (vagy több) fütty, mint ahogyan nem lehet fenntartás nélküli megerősítés a felállva tapsolás sem.

A hallgatóság többsége nem kedveli a változásoktól mentes, állapotszerű zenét. Miért? Részben azért, mert nem ehhez van szokva. Várja a drámai fordulatokat, figyelmének fenntartását a változások segítségével, várja a *culmination point*okat. Ezek megmozdítják izmait, megmozdítják elméjét (ez utóbbit nemigen szereti ő maga mozgatni). De van még egy ok, ami fontosabb: az állapotszerű zenék a csend édestestvérei. Bár hangok szólnak, azok mégis (belső) csendet teremtenek. A csend *veszélyes* – hogy tovább játsszam a szavakkal: a csendben megszólalnak a belső hangok. Ezt pedig nem szeretjük, mert olyan dolgokat mondanak, amelyeket nem kíváncsok hallanunk. Az örökös zaj, azon belül a zenei „zaj”, vagyis a folyton kontrasztáló, változó, ugráló zenei elemek, érzelmi kitörések és visszaesések sokaknak azért kellenek, hogy ne születhessék meg bennük a belső csend. (Nem szándékom azt állítani, hogy a drámai eszközök alkalmatlanok a szó legmagasabb értelmében vett remekmű létrehozására. Pusztán csak egy olyan jelenségre szeretnék rávilágítani, ami általánosan jellemzőnek mondható, és aminek tüneti megjelenését véltem felfedezni a szóban forgó üvegtermi koncerten.) Ha egy zenemű minden eszközével a belső csendet hívja, a hallgató a legtöbb esetben kétféleképpen reagál: 1. kinyílik, elmélyül, befogadóvá válik, csodálkozik (de a meglepetés új, kívánatos irányok lehetőségét ígéri), akár kis mértékben meg is változik; 2. ingerült lesz, dühbe gurul (vagyis egója védekezik az uralmát veszélyeztető támadás ellen), esetleg füttyül és kirohan.

A koncert művészei – doktorandusz hallgatók – nyilván egyetértettek abban, hogy nem óhajtják a közönséget kiszolgálni, ellenben megpróbálják nevelni. Lehet, hogy tévedtünk a pillanat – és a közönség – megítélésében. Bár sosem tudhatjuk. Ha jelen volt egyetlen ember, aki, ha kis mértékben is, de e műsor hatására megváltozott, akkor megérte. (És ha nem volt ilyen, akkor is.)